

Гутарук О.В.
(Запоріжжя)

Ніколас Бретон: від популярності до забуття (історико-літературна розвідка)

Традиційний рельєф синтаксису часових реалій в усіх біографіях – дужка, дата, тире, дата, дужка... Начебто, необов'язкові для запам'ятовування деталі, повз які погляд знерідка прослизає. Коли ж біля дати народження чи дати смерті певної особистості з'являються знаки запитання (у цьому контексті майже знаки наголошення), то погляд дещо призупиняється на цих датах, нібито вперше усвідомлюючи їхнє значення. Дати життя та смерті Ніколаса Бретона оформлені саме таким чином – усі біографи мають сумніви щодо точного датування початку й кінця життєвого шляху цього письменника-єлизаветинця. За свого життя він був досить популярним автором, але у світі сучасної світової літератури його постать можна уявити не у вигляді готового фотознімку, а як кадр, який потрібно ще проявити.

Прийнято вважати, що письменник народився у 1542-43 роках (згідно точки зору А.Гросарта), або у 1545 році (за “Словником національних біографій”), а Хершель Бейкер подає навіть таку дату, як 1555 р. Що ж до дати смерті, то вона також не є чітко встановленою, хоча в даному випадку думки дослідників є більш однотайними. Вони визначають її як 1626 рік. Приклад сумного розмиття віх часу і пам'яті про людину.

Автор, чия творчість припадає на межу століть, відноситься також до двох суміжних культурно-історичних епох. Його літературна кар'єра розпочалася у 1575-77 роки, часи правління Єлизавети, а закінчилась приблизно у 1626 р., тобто тоді, коли вже правив король Іаков (1603-1625). Цю межову ситуацію Х.Бейкер коментує таким чином: “Подібно до багатьох кращих письменників свого покоління, Ніколас Бретон був єлизаветинцем, який волею-неволею став якобитом”¹.

Про життя Ніколаса Бретона відомо зовсім мало. Цим він повторює доволі традиційну долю письменників тієї епохи.

Оскільки жанр біографії тоді ще не був розвинений (окрім прецедентів з життєписами Томаса Мора і Філіпа Сідні не було залишено цілісних описів життя будь-кого з інших письменників цієї доби), то стає зрозумілим, чому усі факти з життя Н.Бретона мають уривчастий, фрагментарний характер, або ж є наявними факти перекручень життєвих деталей його біографії. Так, Ніколаса Бретона дехто з дослідників сплутував з його однофамільцем – капітаном Ніколасом Бретоном з Темворта (про це згадує і Гросарт, і “Словник національних біографій”²). У деяких джерелах, наприклад, у роботі Х.Бейкера, навіть подані окремі факти, що стосуються життя останнього як такі, що відносяться до біографії елизаветинського письменника. Так, нібито, говорить Бейкер, він служив у Нідерландах під командуванням графа Лейчестера (Leicester)³. У цьому контексті цікаво пригадати одне припущення з книги “Шекспір - солдат”, автор якої, Д. Купер, описує можливість того, що Шекспір провів сім “втрачених” для дослідників його життя років на війні у Нідерландах і також саме під командуванням вищезгаданого графа⁴. Можна, навіть, припустити, якщо довіритись цим гіпотезам, що Бретон міг якимсь чином зустрітись з Шекспіром у Голландії. Про факт особистого знайомства Бретона з Шекспіром ніде не згадується, хоча проводяться паралелі між ними на рівні літературної спорідненості (про це йтиметься далі).

Ніколас Бретон походить з вельми старовинного роду з графства Ессекс, який бере свій початок ще з часів Вільгельма Завойовника, до яких нас відсилає і саме звучання його прізвища, норманського за етимологією. А. Гросарт відносить його до представників “блакитної крові” Англії. Рід цей не належав до наближених до королівського двору; його можна, навіть, вважати збіднілим, посилаючись на той факт, що батько Ніколаса Бретона, Уільям Бретон, будучи молодшим сином у родині, переїхав з Ессексу до Лондона аби спробувати свої сили у торгівлі⁵.

Вартим уваги видається те, що Ніколас Бретон був пасинком одного відомого елизаветинського прозаїка, а саме Джорджа Гасконя. Варто зауважити те, що перед смертю Уільям Бретон склав заповіт, в якому вгадується прихований наказ дружині не виходити знову заміж, оскільки лише у

статусі вдови вона мала право на отримання значного спадку. Але через десять років після смерті чоловіка вона вдруге вийшла заміж за Джорджа Гасконя, який замінив батька малому Ніколасові та іншим дітям (Ніколас мав старшого брата Річарда і трьох сестер – Тамар, Енн і Марію) на цілих дев'ять років. Власне, найвірогідніше, його приклад і підштовхнув Ніколаса Бретона зайнятися письменницькою діяльністю.

Щодо освіти майбутнього письменника, то існують припущення, що він навчався в Оріел-колледжі в Оксфорді і гарно знав італійську мову⁶. Але точних фактів на підтвердження цього історики літератури не мають окрім невеликого запису в щоденнику Р.Р.Медокса (Rev. Richard Madox), священика, який зустрів якимось Бретона під час однієї морської експедиції поблизу Антверпена у 1582 році. За цим спогадом літературознавці встановлюють відразу декілька фактів, досить важливих для розуміння тієї картини світу, яку у своїх творах відобразив Ніколас Бретон.

Так, по-перше, як зазначає А.Гросарт⁷, це проливає хоча б якесь світло на питання про освіту нашого достоповажного автора (Worthy, як називає Бретона Гросарт), оскільки священик називає його випускником одного з оксфордських коледжів. А це справді виглядає як досить спірне питання у зв'язку з тим, що у творах Бретона не помітно значної кількості цитат чи алюзій з класичних творів. По-друге, говорить Гросарт, згадка про морську подорож вказує на той факт, що Бретон перебував за кордоном на час зустрічі з Медоксом. Крім Голландії Бретон, вірогідно, також відвідав Францію, Італію та, можливо, Іспанію. Незважаючи на те, що подорож Бретона до Іспанії, на відміну від інших країн, куди він мандрував і про які згадує Гросарт у своїй передмові, ставиться цим дослідником під сумнів, досить часте введення іспанських імен для називання героїв у художніх текстах Н.Бретона порівняно з тогочасними авторами, які давали героям в більшості своїй італійські імена, може засвідчувати (звичайно, на рівні гіпотези), що даний автор відвідав-таки цю країну. І, по-третє, факт згадування у щоденнику Медокса назви одного твору, а саме “Воля розуму...” (“Wits Wil...”, повна назва цього твору за списком “Stationer's Register” є “Уільям Вітт, або воля розуму чи розум волі, як на ваш розсуд” (“William Witte, wittes

will, or wills witt Chuse you whether”, 1580)), міг означати, що цей твір став уже досить відомим серед читачів, якщо про Бретона Медокс говорить саме як про автора певного популярного твору⁸.

Традиційним для письменників тієї епохи було мати патрона чи мецената. Не виявилась винятковою і позиція Н.Бретона. Його патронесою була графиня Мері Пембрук, з якою він мав такого виду стосунки принаймні протягом 10 років. Крім імені цієї впливової дами знаходимо у присвятах до численних творів Н. Бретона ще згадки про таких іменитих осіб, як короля Джеймса I, Уільяма Райдера (William Rider), Роберта Сесіля (Robert Cecil), лорда-мера Лондона, Чарльза Блаунта, герцога Леннокса (Charles Blount, Duke of Lennox), Лорда Норта (Lord North), Леді Сару Гастінгс (Lady Sara Hastings). Крім них Н. Бретон згадує, навіть, осіб з Королівської таємної Ради (The Lords of his Majesties Most Honorable Privie Counsel). Існує також присвята колишнім однокурсникам Бретона (“To gentlemen Schollers and Students, Whatsoever”), що також засвідчує факт навчання Бретона в одному з коледжів. Не проминає увагою цей автор і своїх колег по письменницькому цеху, наприклад, Сера Френсіса Бекона (Sir Francis Bacon), Томаса Бланта (Master Thomas Blunt), видавця Джона Флоріо (John Florio), а також і своїх близьких, зокрема, дружину Енн Бретон (Mistress Anne Breton of Little Calthorpe). Що ж до інших осіб, згаданих Бретоном у присвятах, то варто зазначити їх загальну чисельність – близько двадцяти різних імен, а також надзвичайно широкий спектр соціальної репрезентативності – бачимо, що письменник присвячував твори і королю, і студентам, і просто друзям.

Незважаючи на велику кількість виданих ним книжок (як вказує Бейкер, “протягом майже п’ятдесяти років перо його рідко коли залишалось без роботи”⁹), та на підтримку впливових осіб, Ніколас Бретон знавав і лихі часи, про що згадує А.Гросарт. Але попри усі побутові негаразди цей автор залишався справжнім джентльменом, як він постійно підписувався під своїми творами. Досить цікаво коментує Гросарт цей факт: “наш достоповажний автор дуже старанно підписується на різних титульних сторінках, посланнях, присвятах як Ніколас Бретон, Джентльмен (скорочено у ряді

робіт “Джент.”). У цій “претензійній” усталеності підписів, зміст яких був незмінним протягом навіть найсумніших та найважчих для Бретона років, можна помітити певний наліт пафосу. Можливо, це було звичною манерою для елизаветинських часів (див., Churchyard, Howell), але у випадку з Бретоном це було цілком закономірним та обгрунтованим, бо ж якби низько він не опускався шаблями соціальних сходів, він залишався людиною “благородної крові”¹⁰.

Що ж до питання, яке було досить важливим для тогочасної епохи, а саме питання віросповідання, то Бретона можна охарактеризувати як ревного протестанта (“out-and-out protestant”¹¹).

Одружився Ніколас Бретон досить пізно – у віці 47 років. Його дружина Енн Сеттон народила йому чотирьох дітей. Такими є основні події, відомі нам, з особистого життя цього письменника.

Зважаючи на той факт, що Ніколас Бретон належав до когорти письменників-елизаветинців другого, а то й, навіть, третього ряду, не можна очікувати значної кількості дослідницьких праць, присвячених його творчості.

Н.Бретон є надзвичайно “томовитим” автором, якщо прямо перекласти з англійської епітет “voluminous”, яким нерідко нагороджували цього письменника дослідники¹². Його літературна спадщина складається як з прозових, так і з віршованих творів. Плідність письменницького доробку Бретона Бейкер, наприклад, пояснює бажанням чи необхідністю заробляти саме у такий спосіб на прожиття. Твори Ніколаса Бретона виходили з дивовижною швидкістю протягом періоду з 1577 по 1626 рік, тобто майже 50 років. Саме за роком виходу останньої книги письменника і встановлюють приблизну дату його смерті. Розпочав же свою літературну діяльність Бретон у досить зрілому віці – його перші публікації з’явилися приблизно тоді, коли йому було 34 роки. Цікаво, що дата початку письменницької діяльності Бретона майже цілковито збігається з датою смерті його вітчима Джорджа Гасконя (1577).

Гросарт, наприклад, так висловлюється з приводу його літературної спадщини, просто унікальної за плодністю: “безперечно, надзвичайно вражає перелік книг цього автора –

як свідчення плодовитості та вмілого використання письменницького хисту...”¹³. У “Словнику національних біографій” з цього приводу зазначено: “Як літературний діяч Бретон вражає нас більш за все своєю багатогранністю (“versatility”) та звичною для нього витонченістю (“habitual refinement”). Він є автором і сатиричних, і релігійних творів. Крім того, він спробував себе у жанрі romance та пасторалі, причому в обох родах – прозі та віршах. Отже, він писав з надзвичайною легкістю, і, як наслідок, він написав напрочуд багато літературних творів. Вигадлива уява часто призводила його до фантастичної легковажності (“fantastic puerilities”)¹⁴. Х.Бейкер так коментує його письменницьке значення: “Бретон досить скоро став і довгий час залишався плодовитим та удачливим письменником другого ряду (“a prolific and successful minor writer”), а оскільки він був змушений писати заради заробляння грошей, то його багаточисленні твори, як прозові, так і віршовані, є своєрідним унаочненням смаків тогочасного масового читача”¹⁵.

Як зауважують деякі дослідники, популярність Н.Бретона тривала протягом першої половини XVII століття. Його сучасники і колеги по перу також давали йому вельми високу оцінку. Так, наприклад, поет Бен Джонсон, присвятив до його віршованої збірки “Меланхолійні настрої” (1600) свій сонет під назвою “До автора” (“In authorem”), де оцінює (а з цією оцінкою погоджується і Френсіс Мерез у своєму творі “Paladis Tamia” (1598)) цього письменника як такого, що його можна поставити поруч із найславетнішими авторами того часу (“the greatest writers of the time”)¹⁶. А поет Сер Джон Саклінг (Sir John Suckling) у творі “Гобліни” (“The Goblins”) (Dodsley, Old Plays, 1826, x. 143), навіть, ставить ім’я Бретона поруч з іменем Шекспіра:

Остання річ, гарно написана, я вас запевняю,
Є руки Бретона, що так схожа на Шекспірову.
(The last a well-writ piece, I assure you,
A Breton I take it, and Shakespeare’s very way.)¹⁷.

Дещо мало схвально у таких драматичних творах, як “Насмішувата Леді” (“Scornful Lady”) та “Мудрість без грошей” (“Wit without Money”), відгукуються про Бретонову багаточисленну спадщину Фр. Бомонт і Флетчер. Річард Бром у

своєму творі “Весела команда” (“Jovial crew”) згадує про “привабливі цукерки для леді”, за допомогою яких він успішно залицяється до прекрасної статі (очевидно, мова йде про “певні вислови, взяті зі старих творів Бретона”)¹⁸.

У кінці сімнадцятого століття, як зазначається у “Словнику національних біографій”, твори Бретона, здається повністю випали з читацької уваги. І тільки діяльність Персі Бішопа, який видав декілька віршів Н.Бретона зі збірки “Гелікон Англії” (“England’s Helicon”, 1600) зокрема такі, як “Філіда і Корідон” (“Phillida and Corydon”) та “Звернення пастуха до своєї музи” (“The Shepherd’s Address to his Muse”), відновили інтерес до творів Ніколаса Бретона. У подальшому, як зауважують укладачі “Словника національних біографій”, вони входили до усіх поетичних антологій.

Найкращими з лірики Бретона дослідники вважають пасторальні твори, що включені до вище згаданої колективної збірки “Гелікон Англії”, а також до збірки з його власними творами під назвою “Закоханий пастух” (“Passionate Shepherd”, 1604). Що ж до прозових творів, то укладачі “Словника” відзначають як найкращий трактат “Wit’s Trenchmour” (1597), названий ними “рибацькою ідилією” (“an angling idyll”¹⁹). Взагалі, “у багатьох його творах, - як зазначають автори “Словника”, - відчутна симпатія до сільського життя та частими є сільські пейзажі”²⁰. Цей пасторальний струміль можна вважати рисою, що детермінує поетику ранньої творчості Н.Бретона.

А.Гросарт виділяє у творчій кар’єрі Ніколаса Бретона два етапи, що помітно відрізняються один від одного. Так, перший етап цей дослідник кваліфікує як такий, протягом котрого Ніколас Бретон “скоріше загравав із Музами, аніж виражав свої думки та почуття”²¹. На другому етапі, ніби вчуваючи своєрідну поверховість ранніх літературних експериментів, Н.Бретон, за твердженням Гросарта, змінив спрямованість своєї літературної діяльності, і відмовившись від суто ігрової установки щодо власної творчості, почав висловлювати особисті глибинні почуття та релігійні переживання (“He is at heat a white-heat of religious passion”). Далі Гросарт продовжує: “через усі його книги проходить золота нитка релігійної віри, надії та втіхи” (...through all his books, even in the lightest and

slightest, there runs a golden thread of religious faith and hope and consolation”²²). Головною ж ознакою Бретонових творів цього, більш пізнього, періоду став, на думку Гросарта, наліт “меланхолії”. Цікаво зазначити, що меланхолія значною мірою завдяки невтомним старанням “men of letters” (у їх творах вона носила назву “єлизаветинської хвороби”) стала прикметною, символічною темою у творах цілого ряду письменників тієї епохи. Згадаймо хоча б славнозвісну “Анатомію меланхолії” Р.Бертон. Таким чином, Н.Бретона можна назвати “модним автором”.

Перший період тривав від початку літературної діяльності Н.Бретона (1577) до початку сімнадцятого століття, а другий – відповідно, від початку нового століття до кінця його письменницької кар’єри. Так, навіть, якщо проаналізувати лише поетику заголовків Бретонових творів, то буде помітною різниця між двома періодами, що їх виділяє Гросарт. У назвах творів першого, “ігрового”, “пасторального” періоду обов’язково наявні слова із значенням “дозвілля”, “гра”, “розваги”, а також “розум”; тоді ж як для назв творів другого періоду характерні лексеми “душа”, “божественний”, “моральний”. Порівняймо назви творів, написаних у різний час: “Витвори молодого розуму у поєднанні з прекрасними фантазіями, що є дуже корисними для молодих поетів” (“The Works of a younge witte truste up with a fardell of prettie ffantasies profitable to younge poetes” (1577)) та твір другого періоду - “Зачарована душа. Божественна поема...” (“The Ravished soule. A Devine роете...”, 1601). Доволі характерною також для творів першого періоду є така цікава власне авторська атрибуція їх – Бретон називає свої літературні спроби “іграшками” (“toys”).

Що зумовило зміну настроїв Ніколаса Бретона від розважального до меланхолійного точно не встановлено. У А.Гросарта на цю тему є припущення, що така раптова зміна настроїв автора і, відповідно, тематики творів якимось пов’язана з його стосунками із Мері Пембрук, сестрою Ф.Сідні і патронесою письменника. А.Гросарт зауважує, що Бретон і графиня Пембрук були протягом короткого, але доволі насиченого періоду близькими друзями і справді духовно спорідненими людьми. Причому, їхня дружба, як говорить цей

дослідник, зросла на релігійному ґрунті – спільних поглядах двох ревних протестантів. Але згодом їхні стосунки з невідомої причини стали прохолодними, а близько 1601 року взагалі припинилися. Показовою у цьому контексті виглядає дата, з якої Гросарт пропонує вести відлік другого, “меланхолійного” етапу у творчості Бретона. (нагадаємо, що це саме кінець XVI - поч. XVII ст.). Після цього ймовірного розриву Бретона з графинею Пембрук в його творах з’явилися теми каяття, прощення і, взагалі, релігійні мотиви.

Більшість творів Бретон підписував своїм звичайним іменем – “Ніколас Бретон”, причому, як вже зазначалося, він завжди додавав до нього свій статус (“джентльмен”, “джент.”). Окрім свого справжнього імені письменник вживав також псевдонім “Пасквіль” (“Pasquil” - точнісінько такий, як і у Томаса Неша). Окрім нього, у традиційному для себе ключі - гри словами, граючи також і власним ім’ям, Ніколас Бретон утворив ще такі псевдоніми, як “Bonerto” та “Salochin Treboun”, що є анаграмами його імені. Що ж до першого псевдоніму Бретона – Пасквіль, котрий зустрічається частіше, ніж усі інші псевдоніми, то цитовані вище дослідники (А.Гросарт та укладачі “Словника національних біографій”) погоджуються в однозначному коментарі щодо певної невідповідності між цим іменем та творчою манерою автора. Так, Гросарт зауважує: “Ніколас Бретон не мав достатньо жовчі у своєму характері аби піднести статус сатирика до його класичних вірців”²³. У “Словнику” ж подається такий коментар: “Сатиричні твори Бретона, більшість яких вийшла саме під псевдонімом Пасквіль, є не досить вражаючими; він атакує нечесні звичаї та штучні нориви міщанського суспільства, але пише він, як правило, з позиції розчарованої людини”²⁴. Існує навіть такий вислів Т.Неша з приводу автора твору “Садиба задоволень” (Bower of Delights”), так нібито, Бретон “як той Пан сидить у своїй садибі задоволень, а цілий ряд Мідасів милується на звуки його нещасної волинки”²⁵.

Як вже зазначалося раніше, Ніколас Бретон за своє довге творче життя встиг прикласти руку практично до всього, до різних жанрів – лірики, маски, сатири, пасторалі, епістоли, діалогу, морального есе, книги характерів та інших форм художньої прози.

Епістолярний жанр, що мав у вісімнадцятому столітті широке поширення завдяки таким зразкам епістолярного роману, як “Памела” (1740) та “Кларісса Гарлоу” (1748) С.Річардсона, цілком вірогідно, був започаткований саме Бретоном. Його цикл під загальною назвою “Пошта з пакетом божевільних листів” (“A Poste with a Packet of Mad Letters”, 1602) може вважатися стартовою точкою жанрової генеалогії англійської епістолярної художньої прози²⁶.

Ніколас Бретон, незважаючи на той факт, що за віком був старший за Роберта Гріна, вважається дослідниками шахрайської літератури послідовником останнього²⁷. У деяких творах Бретона справді помітні риси пікарески, але у доволі нетрадиційному для англійського різновиду цього стилю вигляді. Так, герой пікарескних творів виходить з-під пера англійських авторів зазвичай дуже активним, його ніколи не назвеш об’єктом дії чиєїсь волі, навпаки, він сам є тією особою, що маніпулює іншими персонажами. А у деяких творах Бретона головні герої, що їх такий дослідник, як Ф.Чандлер, відносить до героїв пікарескних, є надзвичайно пасивними, виступаючи радше об’єктами, аніж суб’єктами у грі обставин [28]. Саме такою є Мовілья, героїня твору “Нещастя Мовільї” (“The Miseries of Mauvillia”, 1599), подібним є і Доріндо, один з персонажів діалогу “Світ божевільний, панове” (“A Mad World, my Masters”, 1602), і Грімелло з однойменного твору “Пригоди Грімелло” (“Grimello’s Fortunes”, 1604). Цим герої Бретона нагадують персонажів іспанських пікаресок.

Як і Грін, Бретон спробував себе у жанрі грецького romance, написавши “Дивні пригоди двох чудових принців” (“The Strange Fortunes of Two Excellent Princes”, 1600), але Девіс характеризує цю літературну спробу як “механістичну” (mechanical)²⁹. Примітним є також те, що даний зразок romance написано у формі діалогу.

Серед учителів Бретона, очевидно, як вже зазначалося вище, є Джордж Гасконь. Він був не лише його близьким родичем, але й справжнім взірцем для наслідування. Так, А.Гросарт акцентує на гарних стосунках між Гасконем та Бретоном, що знайшли своє відображення у творчості останнього, зокрема у деякому копіюванні манери вітчима³⁰. Сер Філіп Сідні (вже було зазначено, що патронесою Бретона

була саме його сестра – графиня Мері Пембрук) теж, можливо, мав помітний вплив на творчість Бретона, а також Едмунд Спенсер, про якого у стосунку до Бретона подається у “Словнику національних біографій” така інформація: “Вірогідно, що він [Бретон] був найсерйознішим учнем Спенсера, якому він присвятив співчутливу епітафію”³¹.

Укладачі “Словника національних біографій” характеризують творчу манеру Н.Бретона у такий спосіб: “Пафос його завжди щирий; веселість ніколи не переростає у вульгарність та непристойність, мелодія завжди свіжа, а стиль є чистим”³².

Для художньої манери Ніколаса Бретона є дуже характерною гра слів. Ця особливість простежується на багатьох рівнях – від рівня поетики назв до рівня системи образів та побудови сюжету творів. Досить часто у Бретонових творах, починаючи з їхніх назв, зустрічається антонімічне зіставлення певних полярних концептів. Простежимо гру слів у ряді назв творів, приналежних до двох періодів його творчості: “Уільям Вітт, або воля розуму чи розум волі, як на ваш розсуд” (“William Witte, wittes will, or wills witt Chuse you whether”, 1580), “Досвід старого та почуття юнака” (“An old man’s lesson and A young mans Love”, 1604), “Те, до чого я прагну, та чого я не прагну” (“I would and I would not”, 1614), “Добрі та лихі, Описання гідних людей нашого часу та негідників” (“The Good and the Badde, a Description of the Worthies and Unworthies of this age”(1615) і т.ін.

На рівні системи образів принцип полярності також простежується не один раз. У творах Бретона помітним є тяжіння до парних персонажів. Цей письменник написав чимало діалогів і принцип гри антонімами допомагає йому відобразити у репліках протилежних дійових осіб гру своєї ідеї. Так, наприклад, сюжет діалогу “Світ божевільний, панове” (1602) побудовано саме на грі (“verging upon punning”³³), вираженій у дієсловах, від котрих походять імена головних героїв – Taker (той, хто завжди обдурює оточуючих, які сприймають його (take him for) не за того, ким він насправді є) і Mistaker (той, хто сам завжди помиляється в оточуючих) від mistake. По суті, ця мовна гра є одним із елементів та виявів гри риторичної, а риторика, як відомо, у той час займала дуже

сильні позиції і програмувала стильові особливості багатьох письменників кінця XVI - поч. XVII ст.

До загальних рис літературної спадщини Ніколаса Бретона можна віднести: розмаїття жанрових форм, вільне володіння і прозовою технікою, і технікою віршування, тяжіння до антонімічних парних героїв та звертання до гри слів у якості вагомого елементу сюжетотворення. Головною особливістю творів першого періоду була їхня розважальна спрямованість і ведучим був мотив гри та задоволення, тоді ж як для другого періоду його творчості було характерним звернення до релігійних мотивів та тем. Для подальших наукових пошуків видається цікавим дослідження творчої еволюції “модного”, популярного серед масового читача письменника-єлизаветинця до самозаглибленого, релігійно-орієнтованого автора серйозних творів.

¹*Baker Hershel. The Later Renaissance in England. Nondramatic Verse and Prose, 1600-1660. – Houghton Mifflin Company. Boston. Atlanta Dallas. Geneva, Illinois. Hopewell, New Jersey. Palo Alto. London. – 1975. – P. 720.*

²Див. зокрема : *Grosart Alexander B. Memorial-introduction. / The Works In Verse and Prose of Nicholas Breton. The Rev. Alexander B. Grosart, LL.D., F.S.A. St. Georges, Blacburn, Lancashire. In Two Volumes. Vol. I. – Verse. - AMS Press, Inc. New York, (1879), 1966; Dictionary of National Biography.*

³*Baker Hershel. – Op. cit. - P. 720.*

⁴Duff Cooper. *Sergeant Shakespeare. – London: Rupert Hart-Davis, 1949. – P. 32-36.*

⁵Див.: *Dictionary of National Biography. – P. 1183; Grosart Alexander B. Op.cit. - P. XVIII.*

⁶*Dictionary of National Biography. – P. 1184.*

⁷*Grosart Alexander B. Op.cit. - P. XX.*

⁸*Ibid. – P.XX.*

⁹*Baker Hershel. Op.cit. – P. 720.*

¹⁰*Grosart Alexander B. Op.cit. - P. IX.*

¹¹*Ibid. - P. XXIX.*

¹²Див.: *Dictionary of National Biography. – P. 1184; Grosart Alexander B. Op.cit.- P. XX.*

¹³*Grosart Alexander B. Op.cit. - P. XXIV.*

¹⁴*Dictionary of National Biography. – P. 1184.*

¹⁵*Baker Hershel. Op.cit. - P.720.*

¹⁶*Dictionary of National Biography. – P. 1185.*

¹⁷*Ibid. – P.1185.*

¹⁸*Ibid.*

¹⁹*Ibid. – P. 1184.*

²⁰*Ibid.*

²¹*Grosart Alexander B. Op.cit. - P. XXVI.*

²²Ibid.

²³Ibid. - P. XXX.

²⁴Dictionary of National Biography. – P. 1184-1185.

²⁵Ibid. – P. 1185.

²⁶*Holman Hugh C., Harmon W.* Fifth Edition. A Handbook to Literature. – Macmillan Publishing Company, N.Y. Collier Macmillan Publishers, London, 1986. – P. 182.

²⁷*Chandler F.W.* The Literature of Roguery. In Two Volumes. Vol. I. Boston and New York. Houghton, Mifflin and Company. The University Press, Cambridge, 1907. – P. 202.

²⁸*Davis Walter R.* Idea and Act in Elizabethan Fiction. - Princeton University Press. N.J., 1969. – P.216.

²⁹Ibid. – P. 162-163.

³⁰*Grosart Alexander B.* Op. cit. - P. XX.

³¹Dictionary of National Biography. – P. 1185.

³²Ibid. – P. 1184.

³³Chandler F.W. - Op.cit. - P. 203.